NOI DATE PRIVIND LOCUIREA FEUDALĂ TIMPURIE DE LA TÂRGOVIŞTE

LUCIANA MUSCA

Amplul proces de sistematizare a oraşului, desfăşurat în ultimii ani, a impus atenţiei cercetării arheologice salvarea cât şi cercetarea unor obiective arheologice aparţinând unor epoci istorice diferite.

În acest context, în 1983 au fost reluate săpăturile arheologice din cartierul Suseni[1] punctul Şcoala nr. 4. Nu vom stărui asupra descoperirilor din anii precedenţi, întrucât au fost în parte deja publicate[2], subliniem doar că ele au dus la cunoaşterea unor aspecte importante ale culturii materiale a comunităţilor locale din această parte a Munteniei, în intervalul de mai bine de un mileniu şi jumătate corespunzătoare epocii prefeudale şi feudale, atestând continuitatea şi evoluţia neîntreruptă a populaţiei daco-romane, romanice şi româneşti.

În cele ce urmează, ne propunem prezentarea unui complex feudal timpuriu, respectiv locuinţa nr. 12. Locuinţa în discuţie, a fost surprinsă secţiunea S.XII şi caseta C1, la -0,70-0,74 m faţă de nivelul actual, adâncindu-se în lutul galben cu -0,56 m faţă de nivelul de săpare. Suprafaţa relativ redusă a semibordeiului (cca. 6,80 m2), se încadrează într-un plan rectangular cu colţurile rotunjite. Pe latura scurtă, nord-estică a fost surprinsă intrarea, marcată de două trepte la -0,90 şi -1,10 m, faţă de nivelul actual, pe lăţimea de 1 m (*Pl. 1*).

La 0,50 m de latura sudică a fost descoperită o groapă de par, iar pe latura opusă, urmele carbonizate ale unei bârne. Podeaua era simplă, bătătorită fără o altă amenajare. Nu a fost surprinsă o instalaţie pentru foc, în schimb existenţa ei este sugerată de fragmentele de vatră de grosimi variabile (0,06-0,08 m), descoperite pe podea şi în umplutura locuinţei. Pământul de umplutură al semibordeiului, cu o consistenţă cenuşoasă, pigmentată cu cărbune, se detaşează net de nivelul din sec. XIV ce-l suprapune, indicând dispariţia complexului în discuţie, în urma unui

incendiu. Partea superioară a umpluturii locuinţei, respectiv pe porţiunea corespunzătoare martorului ce o secţiona în lungime, a fost deranjată de o groapă modernă, care a pătruns în adâncime cca. 0,15-0,20 m, antrenând material arheologic din locuinţă, cât şi din nivelul ce o suprapune, situaţie asupra căreia vom reveni pe parcurs[3].

Materialele descoperite în locuinţă nu sunt prea numeroase; fapt care poate fi datorat recuperării lor parţiale imediat după incendiu. Printre piesele de fier descoperite – cuie, scoabe (*Pl. 3/1-5*), se numără şi o lamă de cuţit (*Pl. 3/6*) de secţiune triunghiulară şi o lungime de 0,12 m. Lipsa unor elemente tipologice definitorii nu au făcut posibilă o atribuire unui tip. Prezenţa unei cantităţi însemnate de bucăţi de zgură de fier, ca şi a unor piese semifinite, permit ipoteza că, prelucrarea acestei materii prime (fierul) constituie una din activităţile productive importante ale locuitorilor aşezării, căreia îi aparţine şi locuinţa nr. 12.

Nu mai puţin semnificative sunt numeroasele bucăţi de corn de cerb şi os aflate în curs de prelucrare (în majoritate împungătoare), a deşeurilor rămase de la prelucrarea unor piese, cât şi a unor piese finite printre care se numără şi o plăsea de cuţit[4] (*Pl. 2/1*), care presupun, de asemenea, existenţa unor meşteri specializaţi.

În ceea ce priveşte ceramica descoperită în locuinţă, se impune de la bun început precizarea că marea majoritate a fragmentelor, ca şi a pieselor întregi, sunt modelate la roata rapidă, un număr restrâns de vase şi fragmente fiind modelate la roata înceată. Pasta din care sunt realizate ambele categorii ceramice, este omogenă şi compactă, având ca degresant nisip cu granulaţie mică şi mijlocie. Arderea vaselor s-a făcut oxidant, uneori incomplet (mai ales în cazul vaselor cu pereţii groşi), miezul rămânând cenuşiu-negru. Suprafaţa vaselor este aspră, culoarea variind de la cenuşiu-gălbui la brun-roşcat, alterată uneori de arderile secundare. Unele fragmente ceramice şi vase, prezintă în interior resturi organice, iar pe suprafaţa exterioară o crustă neagră, tot de natură organică, ce apare frecvent pe vasele folosite pentru pregătirea hranei pe vatră.

Formele curente de vase cuprind aproape toată gama ceramicii uzuale, designând ca frecvenţă, în principal *borcanul*; celelalte forme ca oala, cana, ulciorul şi capacul, constituindu-se de cele mai multe ori în apariţii izolate sau reprezentate doar de câteva fragmente ceramice. Reţinem că, în cadrul primului tip, borcanul, remarcabila diversificare tipologică este ilustrată prin numărul relativ mare de profile-variante. În cadrul acestui tip, întâlnim exemplare de capacitate mică şi mijlocie, cu umerii bine profilaţi (bitronconice, în acest caz vasele sunt de cele mai multe ori

scunde), mai mult sau mai puţin arcuiţi (vase cu corpul aproape sferoidal sau ovoidal), gâtul, cu rare excepţii, este scurt sau abia marcat, buza mai mult sau mai puţin dezvoltată este arcuită spre exterior. În funcţie de aceste din urmă elemente, au putut fi stabilite mai multe variante:

a) *borcan cu gâtul scurt*, buza înaltă, arcuită brusc spre exterior, având o poziţie oblică faţă de linia verticală a vasului, muchia teşită oblic, anunţă vasele cu secţiunea triunghiulară a buzei (*Pl. 5/4*).

b) *borcan cu gâtul bine profilat*, înalt şi uşor arcuit, buza scurtă cu marginea îngroşată şi rotunjită, având o poziţie aproape orizontală faţă de linia verticală a vasului (*Pl. 5/5*).

c) *variantă înrudită* cu cea precedentă, cuprinde borcane cu gâtul scurt, buza oblică cu marginea îngroşată, rotunjită şi întoarsă uşor spre interior, sugerând o albiere abia sesizabilă (*Pl. 5/2*).

d) varianta include *borcanele cu gâtul scurt* sau abia marcat, uneori contactul acestuia cu umărul fiind subliniat de un prag (*Pl. 4/2*), cu buza mai mult sau mai puţin dezvoltată şi arcuită spre exterior, cu marginea îngroşată şi rotunjită, prezentând la limita inferioară o nervură fină (*Pl. 4/2, 3*); într-un caz marginea rotunjită este prevăzută cu o şănţuire mediană unghiulară (*Pl. 4./5*), iar în alt caz, buza este prevăzută pe faţa interioară cu o şănţuire pentru capac (*Pl. 4/2*).

e) *borcanele acestei variante*, sunt de regulă scunde, prezintă gâtul scurt şi uşor arcuit, buza evazată, teşită oblic este prevăzută în interior cu un mic prag vertical (*Pl. 4/6; 6/1*).

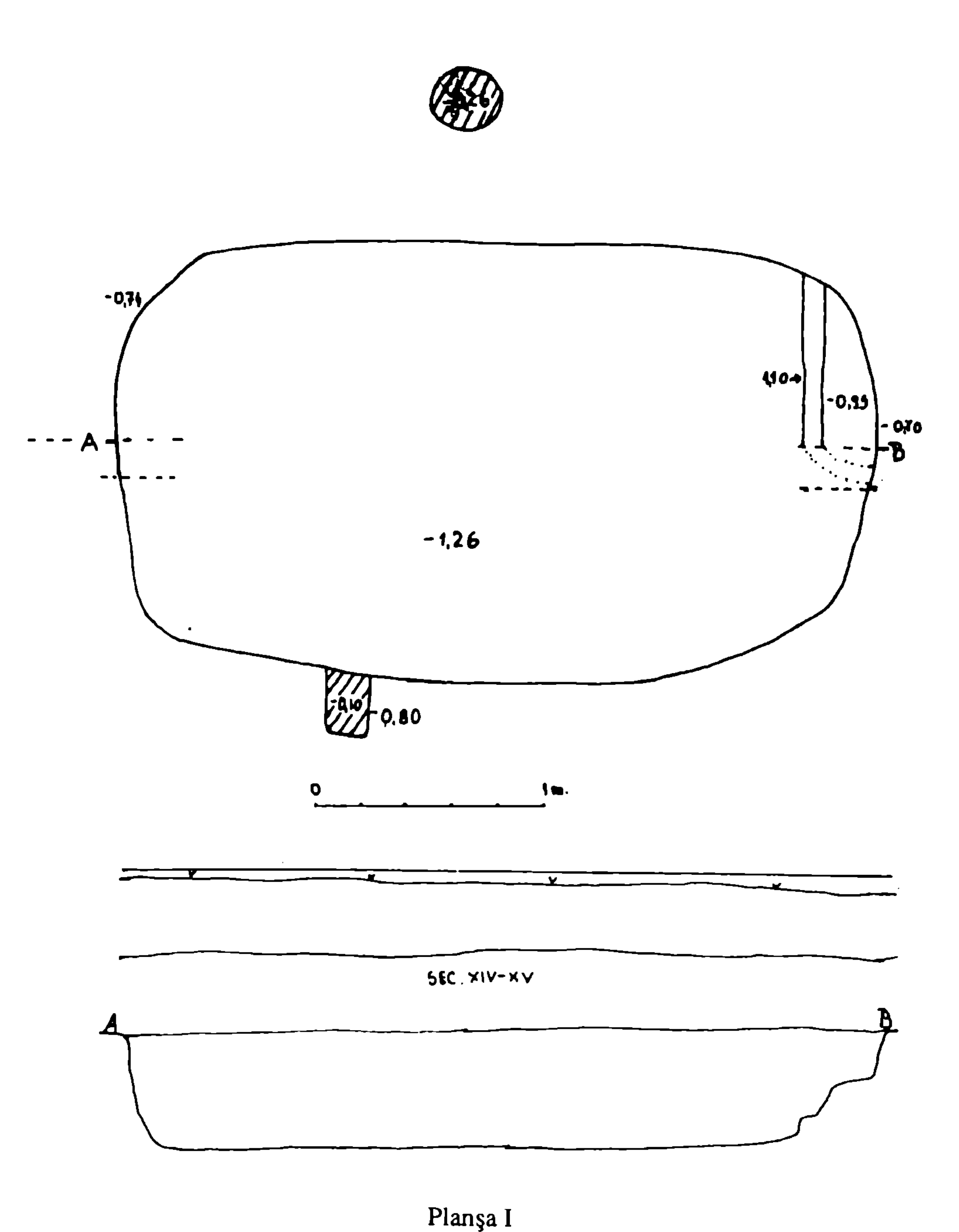
f) *variantă apropiată celei precedente*, cu deosebirea că aici *gâtul* este *abia marcat*, iar buza, împinsă oblic în afară, prezintă marginea îngroşată marcată de o şănţuire mediană circulară (*Pl. 5/1*).

g) varianta include *borcanele cu gâtul bine profilat*, buza evazată cu marginea îngroşată şi teşită oblic, triunghiulară în secţiune (*Pl. 5/6; 7/1; 9/1*).

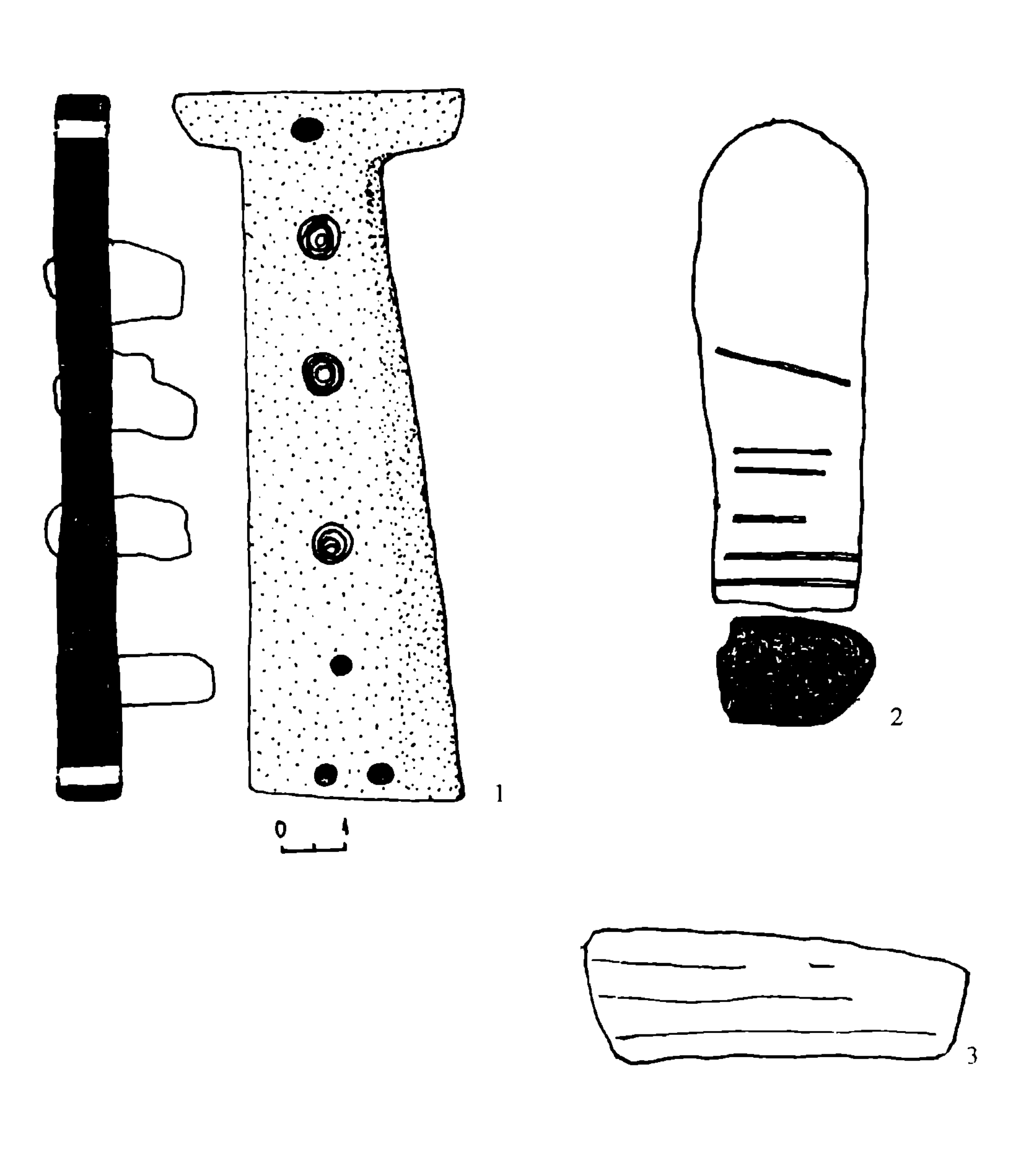
h) *borcane cu o profilatură asemănătoare* variantei precedente, cu menţiunea că, în acest caz, marginea buzei prezintă o şănţuire mediană circulară, având la limita inferioară o nervură mai mult sau mai puţin pronunţată (*Pl. 4/1, 4; 5/7; 6/2, 3, 5, 7, 9, 11; 7/2; 8/2*).

i) *variantă înrudită cu cea anterioară* cu precizarea că aici, buza apare mai bine profilată, mai dezvoltată, cu marginea sensibil îngroşată, iar nervura plasată la limita inferioară mult mai bine individualizată (*Pl. 5/3; 10/5*).

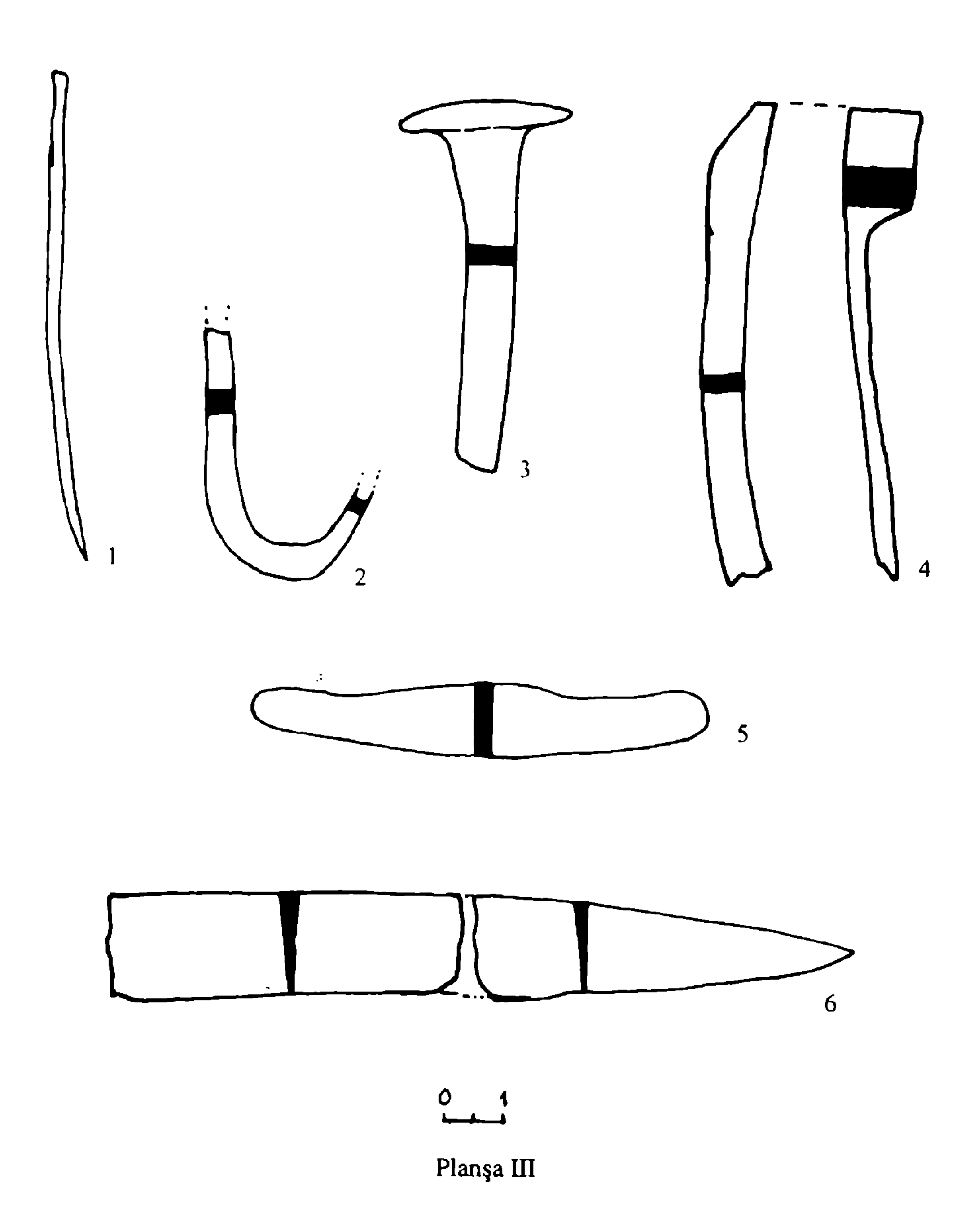
În ceea ce priveşte decorul borcanelor, reţinem tendinţa certă de simplificare

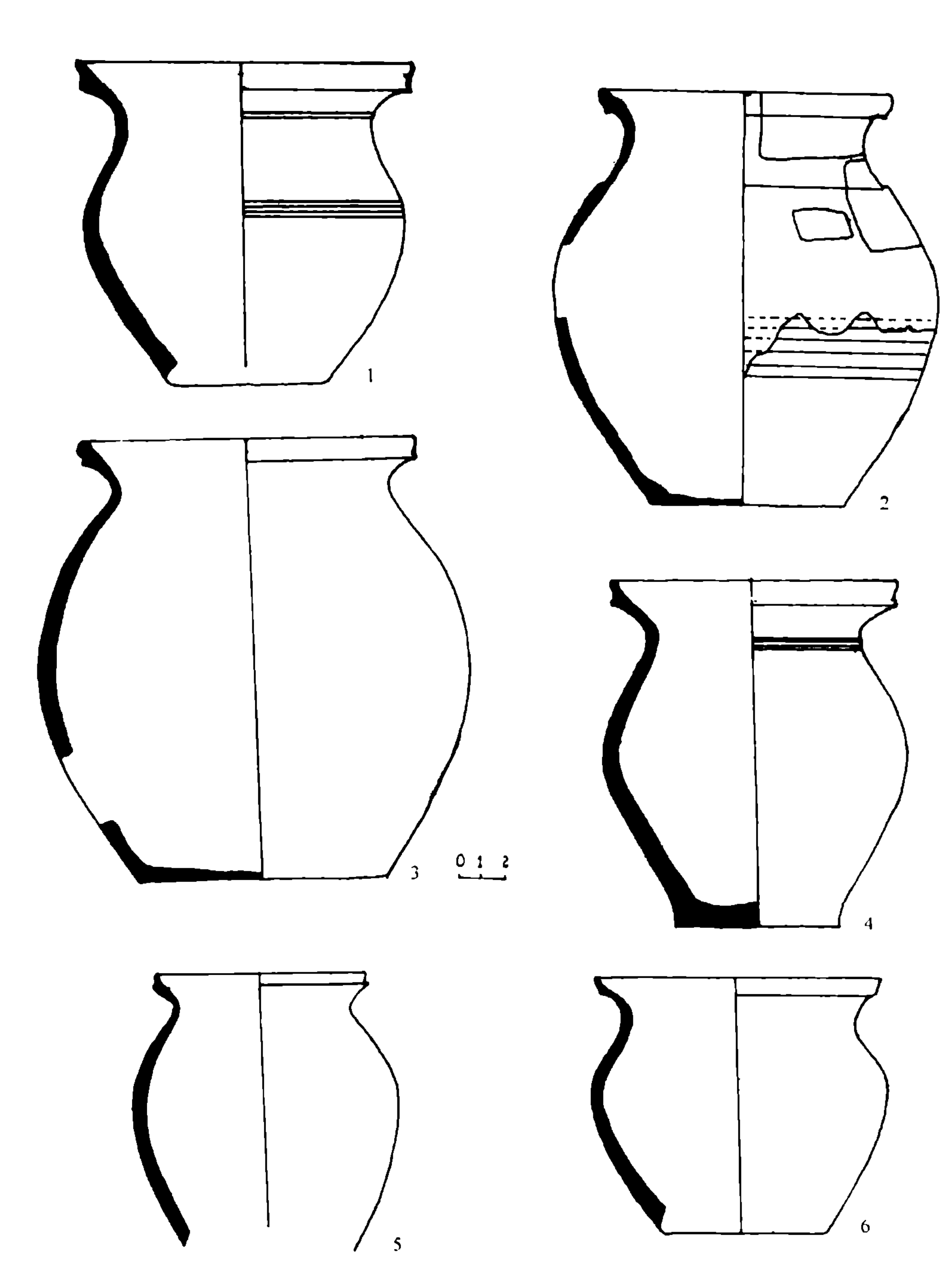
Planşa I

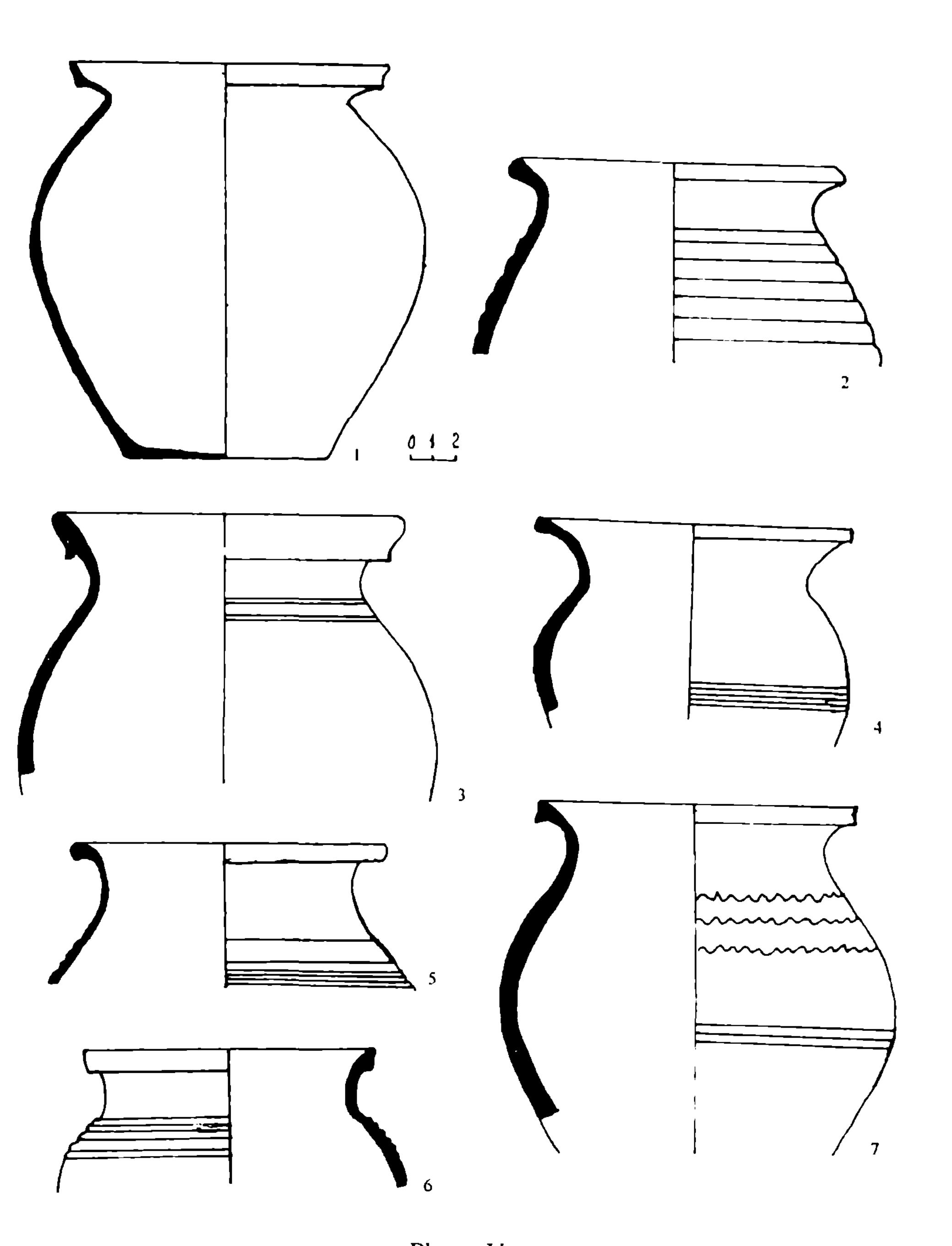
Planşa II

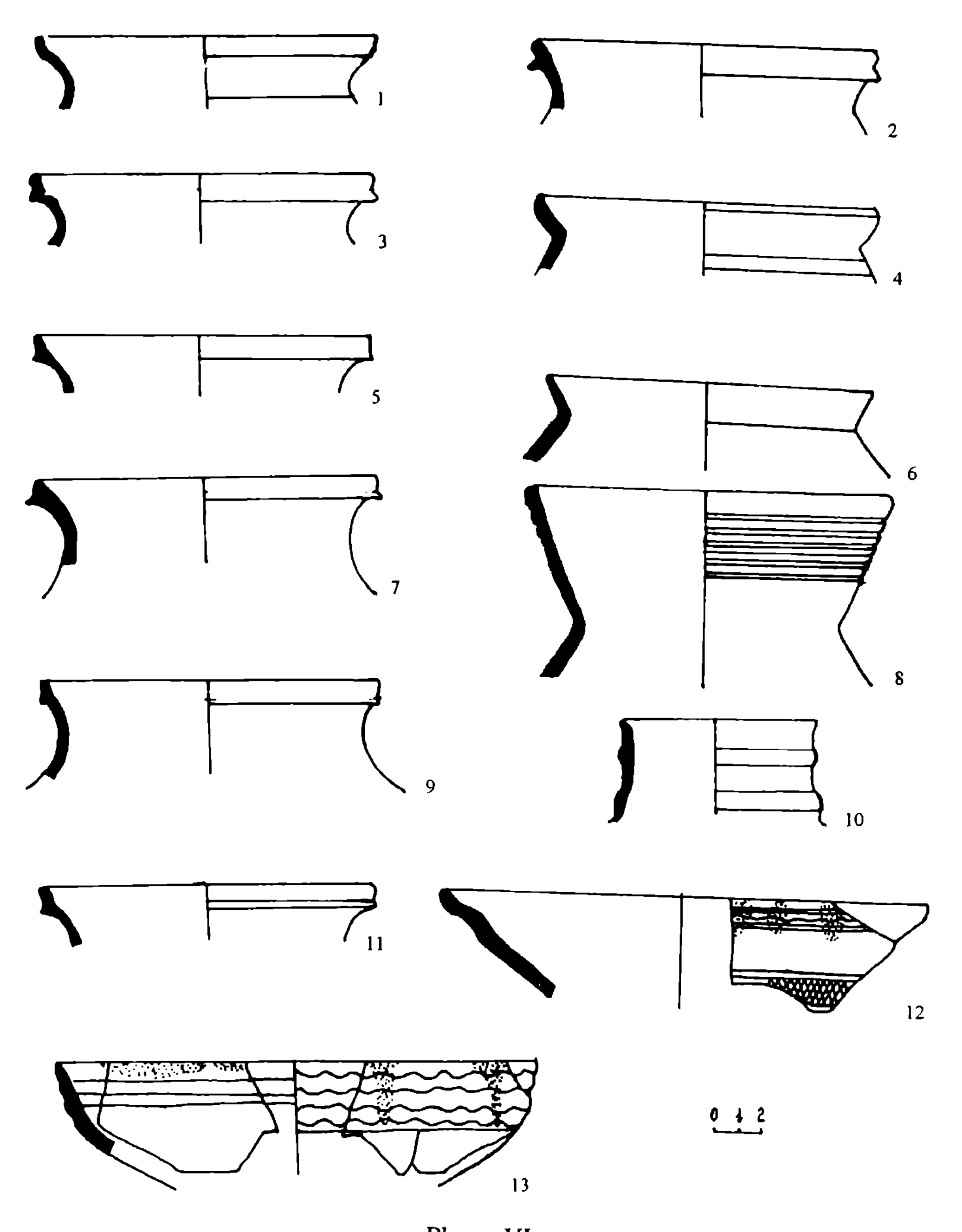
Planşa III

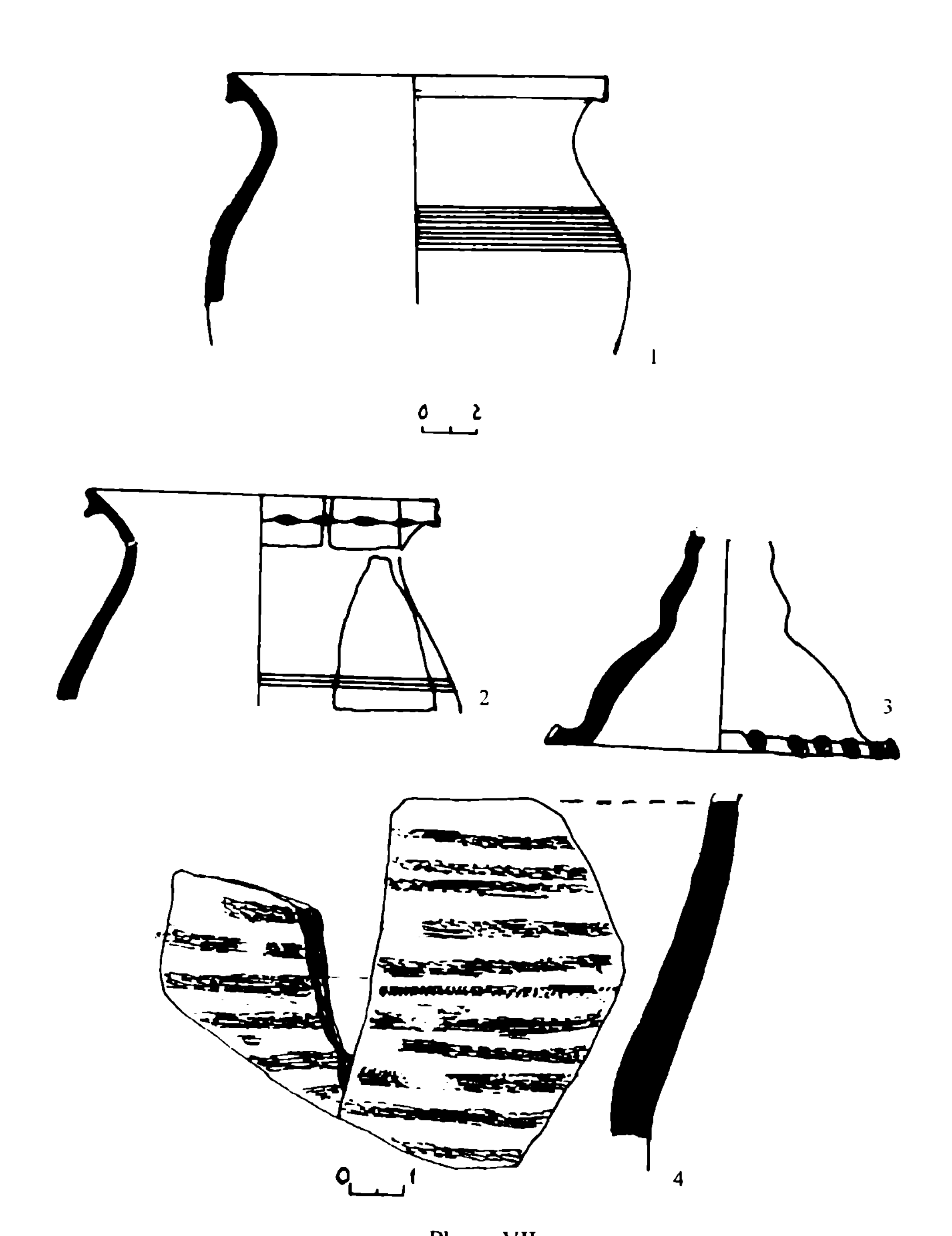
Planşa IV

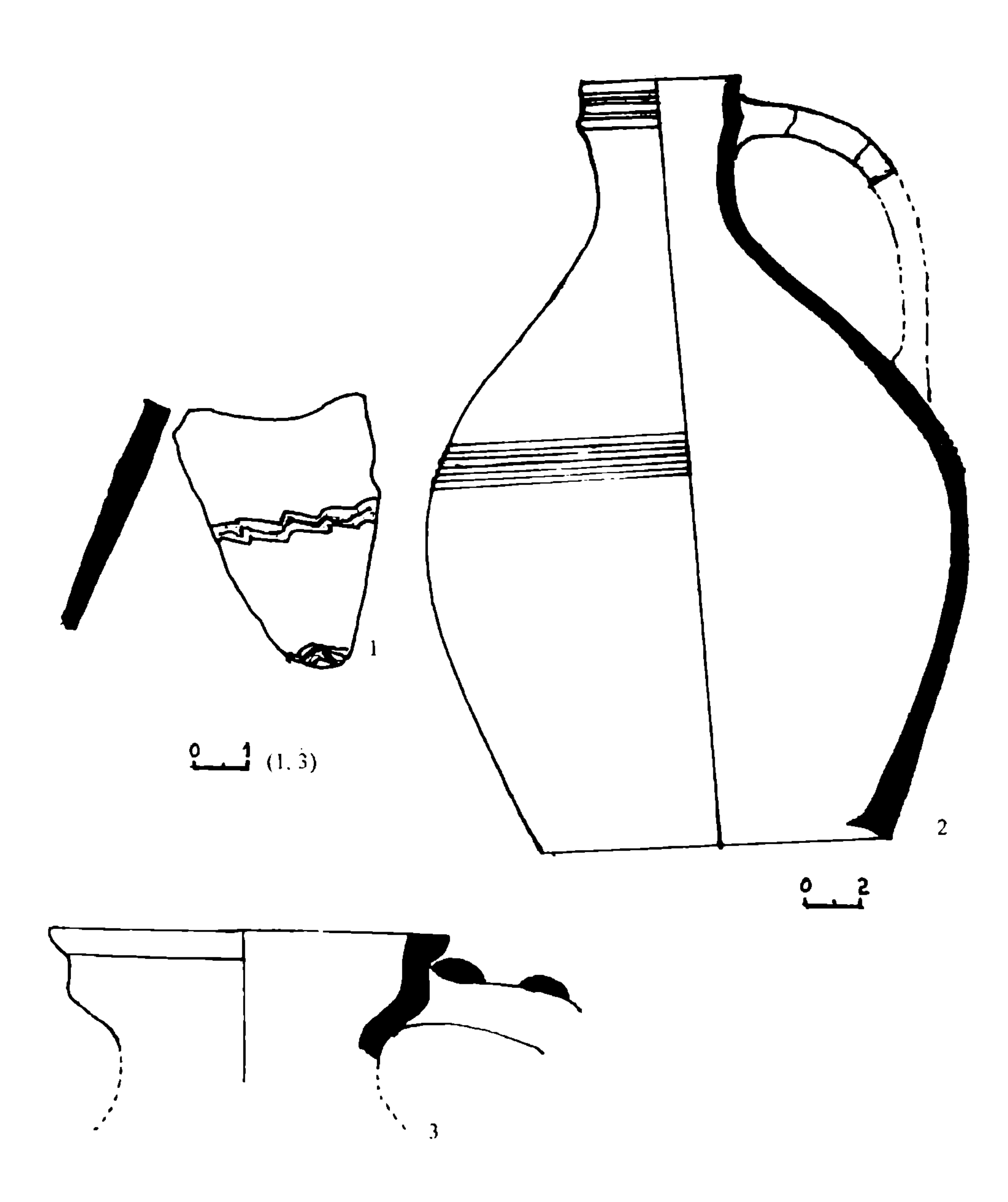
Planşa V

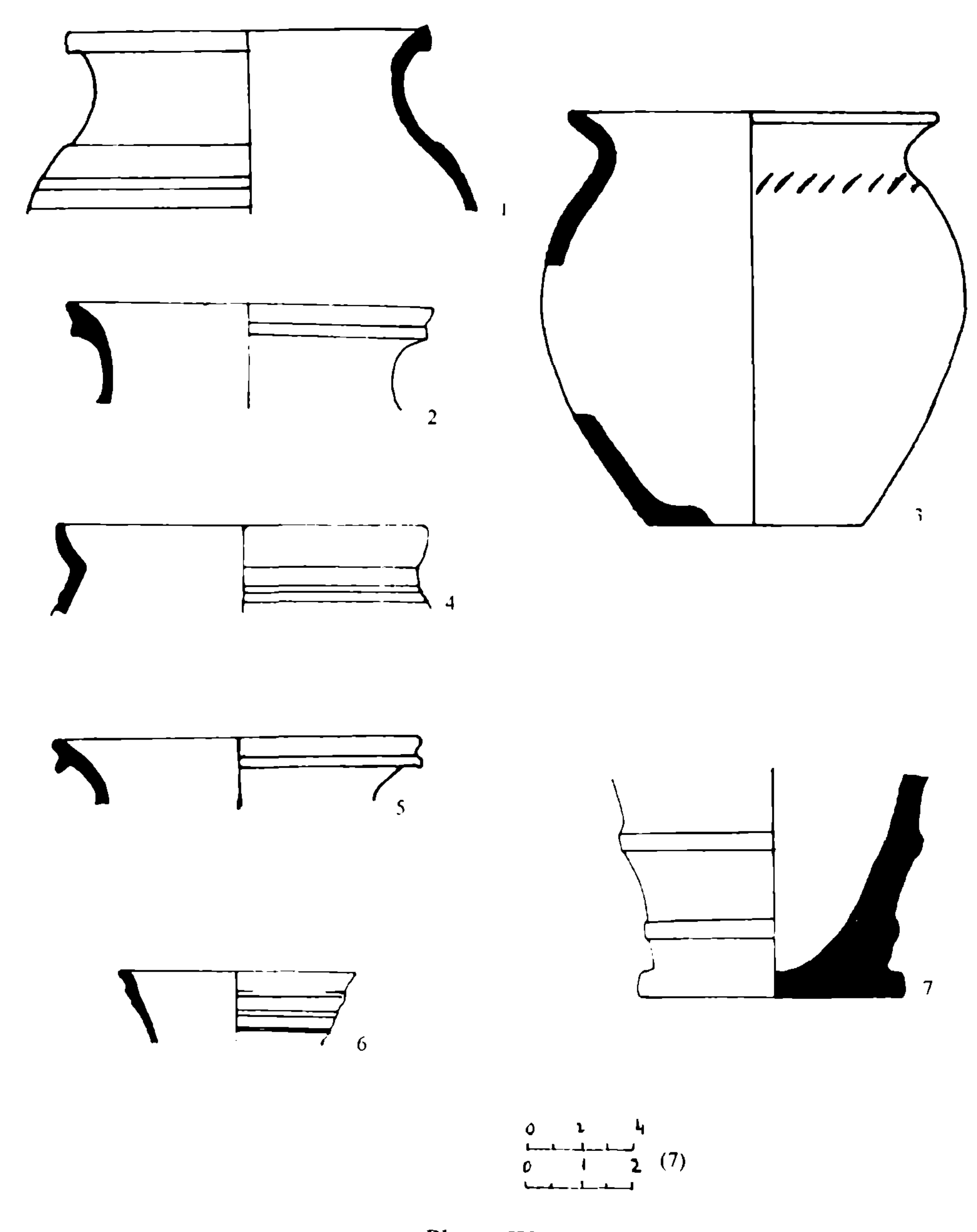
Planşa VI

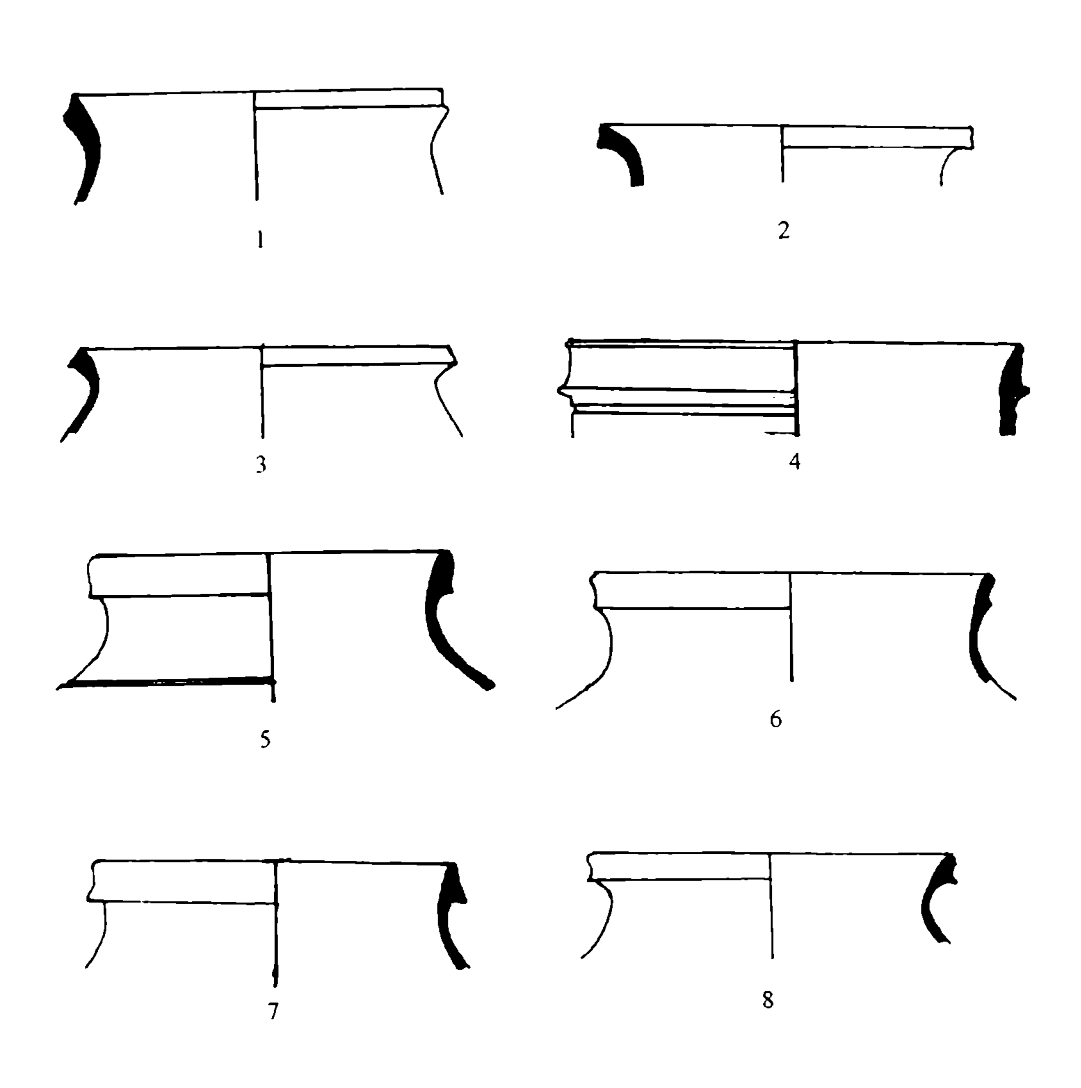
Planşa VII

Planşa VIII

Planşa IX

Planşa X

a lui, repertoriul elementelor decorative reducându-se în principal la linia incizată simplă, dispusă în benzi de câte două, patru sau şase linii, plasate pe gât, pe umăr sau în zona de curbură maximă a vasului (*Pl. 4/1, 4; 5/2-6; 7/1*). În două cazuri, decorul este plasat imediat sub diametrul maxim al vasului. Asociaţiile de motive decorative, cum este cazul vasului de la *Pl. 7/2*, unde banda de linii incizate, paralele apare asociată cu un şir alveolat, sau banda de linii paralele incizate şi linia în val (*Pl. 5/7*), sunt constatate numai în două cazuri. Într-un caz, elementul de decor îl constituie canelurile uşor reliefate (*Pl. 5/2*).

Oala cu o toartă, este reprezentată doar de trei fragmente de buze şi gât provenind de la vase diferite. Primele două fragmente sunt modelate dintr-o pastă care are în compoziţie un nisip cu granulaţie mijlocie, iar al treilea un nisip fin. Toate sunt lucrate la roata rapidă, şi prezintă o ardere oxidantă. Primele două fragmente, aparţin unor oale cu gâtul abia marcat, buza îngroşată şi rotunjită, albiată în interior. La baza gâtului prezintă 2-4 linii incizate (*Pl. 6/4; 9/4*). Cel de al treilea fragment aparţine unei oale cu buza înaltă, uşor evazată, decorată pe faţa exterioară cu o bandă de linii incizate, paralele (*Pl. 6/8*).

Ulciorul este reprezentat de un exemplar aproape întreg şi de alte două fragmente provenind de la vase diferite, realizate dintr-o pastă care conţine un nisip cu granulaţie mijlocie şi mică. Arderea vaselor şi în acest caz este oxidantă, culoarea vaselor fiind brun-roşcată. Exemplarul întreg (*Pl. 8/2*), prezintă gâtul cilindric, buza scurtă, uşor arcuită, marginea teşită oblic spre interior şi o nervură proeminentă plasată sub buză. Toarta, ovală în secţiune, porneşte imediat de sub buză, evoluând până pe umărul vasului. Corpul bitronconic cu unghiul rotunjit şi fundul plat, aminteşte de exemplare mai timpurii: descoperite la Dinogeţia, sec. XIII.[5]

Reţinem de asemenea, fragmentul de gât de ulcior (*Pl. 6/10*), care prezintă în interior, la nivelul buzei, un smalţ verde-oliv. Decorul constă în linii incizate, plasate imediat sub buză şi o bandă de linii incizate plasate pe umăr (*Pl. 8/2*); două caneluri largi plasate pe gât (*Pl. 6/10*), sau o bandă de linii incizate în val, dispuse unghiular spre stânga (*Pl. 8/1*), executate neglijent.

Capacul, constituie o apariţie singulară. Corpul aproximativ tronconic cu pereţii arcuiţi, era probabil prevăzut în partea superioară cu un buton. Rama de sprijin, simplă, profilată, decorată cu alveole, mai păstrează imprimate urmele sforii cu care a fost detaşată de pe roată (*Pl. 7/3*).

O categorie aparte o constituie ceramica cu pereţii lustruiţi, reprezentată de

mai multe fragmente a căror apartenenţă sigură la o formă de vas nu a putut fi stabilită. Grosimea (0,06-0,08 m) a unor fragmente pare să indice vase mai mari. Reţinem însă la toate realizarea lor în aceeaşi pastă ca şi a ceramicii uzuale; toate au fost modelate la roată înceată. Remarcăm de asemenea trasarea orizontală, circulară a liniilor lustruite, tehnică semnalată pe unele fragmente de vase de la Sighişoara[6] şi Breaza[7].

După cum s-a putut constata, inventarul locuinţei, nu a oferit piese cu caractere tipologice deosebite, care să-i permită o încadrare certă, singurele criterii cu care putem opera rămânând ceramica şi relaţiile de ordin stratigrafic. Menţionăm, printre altele, că deşi materialul ceramic rezultat din locuinţă îşi găseşte analogii într-o vastă arie, care include Muntenia, linia Dunării, Transilvania, Maramureş, Moldova, rareori putem apela la datări pe baza descoperirilor monetare; pe de altă parte, însăşi materialul arheologic publicat, referitor la feudalismul timpuriu, este extrem de redus şi insuficient ilustrat. În ceea ce priveşte descoperirile monetare, avem în vedere în primul rând monedele bizantine de la Curtea de Argeş care datează nivelul A2[8], fără a omite moneda bizantină descoperită în mormântul nr. 9 de la Cetăţeni-Poiana Târgului[9], pe baza căruia au fost stabilite analogii cu materialul ceramic de la Cetăţeni-Cetăţuia nivelul 1; în sfârşit, avem în vedere acele complexe a căror încadrare certă este asigurată atât stratigrafic (prin suprapuneri de complexe) cât şi prin asocierea materialului ceramic cu piese metalice, cum este cazul descoperirilor de la Păcuiul lui Soare[10]. Astfel, borcanul, cu aproape toate variantele sale, se regăseşte în inventarul ceramicii uzuale de la Curtea de Argeş nivelul A2[11], Cetăţeni–Cetăţuia nivelul 1[12] şi Breaza-Făgăraş[13], datat la sfârşitul sec. XIII şi începutul sec. XIV. De asemenea, variante ca „e“ şi „i“, se regăsesc în inventarul ceramic de la Sighişoara[14], încadrat la sfârşitul sec. XIII şi începutul sec. XIV; de la Cuhea – reşedinţa feudală[15], cu materialul descoperit sub podeaua fazei mai vechi, datat la sfârşitul sec. XIII şi începutul celui următor; Hărman[16], Curtea de Argeş – aşezare[17], prima fază a locuinţei din sec. XIII-XIV (varianta „a“) şi în cea de a doua fază, respectiv a doua jumătate a sec. XIV (variantele „g“, „i“).

Sensibile apropieri se constată şi cu materialul ceramic descoperit la Dumbrăviţa-Braşov[18] atribuit primei jumătăţi a sec. XIV, Sfântu-Gheorghe-Bedehaza[19], cu o încadrare mai largă, respectiv sec. XII-XIV, Sprenghi-Braşov[20], Bragadiru B2[21]. Sensibile analogii se constată şi cu unele materiale ceramice descoperite la Păcuiul lui Soare[22] (variantele de „e“ şi „c“), faţă de acestea, materialele noastre prezentând o formă uşor evoluată. Reţinem de asemenea

analogiile variantelor „f" şi „i" cu exemplare descoperite la Curtea de Argeş, nivelul A1[23] reprezentând o formă evoluată a acestora dar anterioare celor de la Coconi[24], Târgovişte-Curtea-Domnească[25], Băleni-Dâmboviţa[26], datate în a doua jumătate a sec. XIV. În sfârşit, varianta „b" se regăseşte în repertoriul ceramic de la Bâtca Doamnei-Neamţ şi Baia[27], iar varianta „i" apare în inventarul ceramic atribuit sfârşitului sec. XIII şi începutului celui următor de la Baia cât şi în nivelul premuşatin de la Suceava[28].

Oalele cu o toartă se regăsesc, în raport variabil cu borcanele în majoritatea complexelor la care ne-am referit mai sus. Avem în vedere în primul rând descoperirile de la Curtea de Argeş nivelul A229, Bragadiru B2[30], Păcuiul lui Soare[31], Basarabi-Calafat[32], pentru oalele cu buza scurtă şi albiată în interior şi Bragadiru B233, Păcuiul lui Soare[34], Târgovişte Curtea-Domnească[35], Coconi[36] ş.a., pentru oalele cu buza înaltă. La Păcuiul lui Soare, prima variantă apare mai mult în nivelurile vechi[37], din sec. XIII-XIV, la Bragadiru este surprinsă în ambele faze[38]. Tipurile de oale prezentate mai sus, apar frecvent în numeroase alte aşezări din ţară ca Sucidava[39], Băneasa-Străuleşti[40], Frumoasa[41], ş.a.

În ceea ce priveşte ulciorul, prezenţa nervurii reliefate sub buză[42] îl apropie mai mult de exemplarele bine cunoscute din sec. XIV ca cele de la Coconi[43], Zimnicea[44], Basarabi-Calafat[45], Păcuiul lui Soare[46], fără ca exemplarul nostru să prezinte supleţea şi eleganţa acestora. Unele elemente tipologice de detaliu cum ar fi de exemplu raportul dintre lăţimea fundului, diametrul maxim al vasului şi gâtul relativ scurt şi îngust, care sugerează o uşoară disproporţie, aminteşte mai de grabă de formele bizantine din sec. XI-XII de la Dinogeţia şi eventual, dacă facem abstracţie de prezenţa torţii, de carafa de la Sântandrei (sec. X-XI), apropiindu-se evident de exemplarul descoperit la Baia[48], obligând la o încadrare a piesei de la Târgovişte, într-o etapă anterioară formelor mai evoluate de la Coconi[49], Păcuiul lui Soare[50], Basarab-Calafat[51], respectiv sfârşitul sec. XIII şi începutul sec. XIV.

Capacul constituie un alt element arhaic, atât prin tehnica de realizare – roata înceată – cât şi prin tipul în sine. Din punct de vedere tipologic exemplarul nostru reprezintă o formă evoluată a celui de la Curtea de Argeş nivelul A1[52] şi eventual a celui de la Sighişoara[53], datat în a doua jumătate a sec. XIII precedând unele exemplare mai evoluate de la Curtea de Argeş nivelul B4[54], Coconi[55], Basarabi-Calafat[56], Păcuiul lui Soare[57], datate în a doua jumătate a sec. XIV.

Nu lipsit de importanţă mi se pare faptul că, atât la Târgovişte, cât şi la Curtea de Argeş nivelul A2[58], Cetăţeni-Cetăţuia nivelul 1[59], Breaza-Făgăraş[60], şi

Sighişoara[61], a fost descoperită specia lustruită. Prin trasarea circulară, orizontală a liniilor lustruite, cât şi prin arderea la brun-roşcat, ceramica acestei specii descoperită la Târgovişte (*Pl. 7/4*) se apropie mai mult de cea descoperită la Sighişoara, cu menţiunea că atât la Sighişoara cât şi în sudul Transilvaniei această specie se limitează la a doua jumătate a sec. XIII şi începutul celui următor[62], apropieri datorate legăturilor directe cu anumite centre din sudul Transilvaniei.

În sfârşit, analiza comparativă a materialelor ceramice descoperite în locuinţă, cu cele din complexele prezentate deja ca analogii indică o posibilă încadrare a complexului în discuţie la sfârşitul sec. XIII şi începutul celui următor. Pentru încadrarea propusă pledează şi o serie de elemente, cum ar fi: aspectul arhaic al unor forme şi profile de vase (*Pl. 5/2, 4, 5; 4/6, ş.a.*), folosirea roţii încete. Pe de altă parte, fragmentele de oale şi borcane (*Pl. 10/1-8*) din nivelul ce suprapune locuinţa, reprezintă clar, forme mai evoluate, cu bune analogii la Coconi[63], Curtea de Argeş[64] nivelul B4, Târgovişte-Curtea Domnească[65], ş.a.

În continuare, ne propunem să prezentăm o serie de materiale aflate în poziţie secundară, antrenate de o groapă modernă, atât din locuinţă cât şi din nivelul ce o suprapune:

– Borcan fragmentar realizat dintr-o pastă compactă, având în compoziţie nisip cu granulaţie mijlocie ars oxidant la brun-roşcat (*Pl. 9/3*), modelat la roata înceată. Înălţimea vasului este egală cu diametrul maxim, gâtul scurt, buza evazată prezintă marginea rotunjită. Decorul constă dintr-un şir de crestături, dispuse oblic spre stânga, plasat pe umărul vasului. Cele mai apropiate analogii sunt constatate în Transilvania, cu exemplare descoperite la Făgăraş[66] şi eventual cu cele de la Drăuşeni-Braşov[67], atribuite sfârşitului secolului al XIII-lea şi începutul secolului al XIV-lea. Celelalte fragmente provin de la o oală cu buza scurtă, îngroşată şi albiată, similară celei descoperite în locuinţă, şi de la trei borcane, cu analogii de asemenea în inventarul locuinţei.

Tot aici, remarcăm o gură de ulcior, cu o deschidere de 7,4 cm, prevăzută cu o nervură proeminentă care marchează peretele interior cu o adâncitură sub care gâtul îşi micşorează diametrul (*Pl. 8/3*). Profilul se îngroaşă în dreptul buzei cu marginea teşită orizontal şi răsfrântă indicând o secţiune triunghiulară. Toarta ovală în secţiune, porneşte de la nivelul nervurii şi prezintă un decor reliefat ce constă în pastile aplicate de-a lungul torţii. Vasul a fost modelat dintr-o pastă compactă, aspră, arsă oxidant la galben-maroniu. Ca profil, fragmentul aminteşte de exemplare mai vechi provenite din import, descoperite la Dinogeţia. Dacă pentru profil nu

putem deocamdată apela la alte analogii, eventual la unele vagi apropieri de un exemplar de la Păcuiul lui Soare[68] aşezarea medievală, inclus în tipul 3 varianta b, în schimb decorul pastilat întâlnit încă din sec. XI la Dinogeţia[69] şi Păcuiul lui Soare[70], îşi găseşte multiple analogii, fiind întâlnit la ulcioarele smălţuite şi nesmălţuite descoperite atât la nord cât şi la sud de Dunăre. Este bine cunoscut la Păcuiul lui Soare[71] aşezarea medievală, unde apare pe exemplare datate în sec. XIII, la Basarabi-Calafat[72] în sec. XIV, la Cetatea Grădeţului[73] ş.a. La sud de Dunăre este cunoscut la Şumen[74] şi Târnovo[75]. În zona subcarpatică, decorul pastilat este documentat la Curtea de Argeş[76] nivelul A1 şi la Cetăţeni-Argeş[77] nivelul 1, sec. XIII-XIV.

În sfârşit, alte două fragmente ceramice provin, unul de la o strachină (*Pl. 6/13*) şi un altul de la o farfurie (*Pl. 6/12*), ambele smălţuite. Fragmentul de strachină este realizat dintr-o pastă fină galbenă. Pereţii, relativ groşi (0,06 m), prezintă la întâlnirea cu buza, un profil unghiular. Buza dreaptă, cu marginea teşită oblic spre interior, prezintă suprafaţa exterioară ornamentată cu o bandă de caneluri largi (deschiderea vasului: 0,20 m). Suprafaţa interioară a vasului a fost smălţuită, culoarea de fond fiind galbenă cu o tentă verzuie. Ornamentaţia executată prin sgraffitare, constă din linii vălurite distanţate care formează o bandă lată, contactul buzei cu pereţii vasului fiind marcat de o linie circulară incizată. Efectul cromatic, este completat de pete cafenii-gălbui, prelungi, pictate pe margine. Ca formă, vasul îşi găseşte apropiate analogii în cadrul repertoriului ceramicii smălţuite de la Păcuiul lui Soare[78] aşezarea medievală. Fragmente ceramice cu smalţ şi decor asemănător sunt cunoscute la Cetăţeni-Cetăţuia[79] nivelul 1, Păcuiul lui Soare[80], în aceste cazuri însă, linia sau liniile în val, alternează cu linii circulare incizate; la Curtea de Argeş[81] nivelul B3, Coconi[82], Basarabi-Calafat[83]. În ceea ce priveşte culoarea smalţului şi combinaţia cromatică, respectiv smalţul galben-verzui în combinaţie cu pete galben-cafenii, în general se consideră ca fiind caracteristice ceramicii bizantine din sec. XII-XIV[84]. Fragmentul de farfurie (*Pl. 6/12*) aparţine unui exemplar cu pereţii evazaţi, având în prelungirea lor o buză scurtă dispusă uşor oblic cu marginea rotunjită, prevăzută în interior cu un prag pronunţat. Pasta fină din care a fost realizat vasul a fost arsă oxidant (gălbui). Fondul smălţuit al suprafeţei interioare este alb-lăptos. Decorul, sgraffitat, constă în linii circulare, plasate sub marginea buzei marcând rotunjirea ei, dispuse alternativ cu o linie în val, linia circulară inferioară coincizând cu pragul interior. Câmpul este marcat de alte două linii circulare care încadrează o bandă lată mobilată pe un fond verde deschis, cu un decor în reţea.

Decorul sgraffitat apare şi aici în asociaţie cu pete contrastante verzi şi cafenii dispuse alternativ de pe margine până pe umăr. Cele mai apropiate analogii se întâlnesc în cadrul repertoriului ceramicii smălţuite de la Păcuiul lui Soare[85] cu exemplare datate în sec. XIII-XIV. Dacă elementele decorative amintesc de forme mai vechi[86], dispunerea decorului, calitatea smalţului ca şi culoarea de fond sugerează o apropiere mai mult de exemplarele din etapele mai târzii ale sec. XIV, respectiv a doua jumătate, întâlnite tot la Păcuiul lui Soare[87], Basarabi-Calafat[88], Curtea de Argeş[89] nivelele B3 şi B4.

Luat în ansamblul său, materialul ceramic recoltat din locuinţă ca şi unele piese ceramice aflate în poziţie secundară, dar antrenate din locuinţă, oferă posibilitatea unor observaţii nu lipsite de importanţă privind geneza şi evoluţia ceramicii medievale târzii, din zona subcarpatică munteană. Cea mai mare parte a profilelor de vase se regăsesc în olăria timpurie de tip Dridu, mai mult, unele profile sugerează relaţii mai vechi cu mileniul întâi. Ne referim în mod expres la variantele „a, b, c, e" ale borcanelor, ca şi unele profile ale oalelor, cum este cazul oalelor cu buza albiată în interior, fără a omite ulciorul, care aminteşte cert de exemplarele mai vechi, bine cunoscute la începutul celui de al doilea mileniu.

Dacă din punct de vedere tehnic o parte a ceramicii în discuţie se apropie mai mult de perioadele de început ale celui de al doilea mileniu, sub raport morfologic şi stilistic ea înregistrează o remarcabilă diversificare, concretizată prin formele şi variantele bine cunoscute în sec. XIV[90]. Unele variante ale borcanelor ca: „e, f, g, h, i" vor evolua în numeroase subvariante până în sec. XV. Aceleaşi legături cu olăria de tip Dridu pot fi constatate şi în privinţa decorului. Elemente ca linia incizată dreaptă sau vălurită, alveolele, crestăturile, uneori chiar asociaţiile de motive decorative cum ar fi liniile paralele incizate cu liniile în val, frecvent întâlnite pe olăria timpurie, sunt regăsite şi pe unele exemplare sau fragmente ceramice din locuinţa cercetată de noi, cu menţiunea că în maniera de realizare a elementelor decorative, ca şi în dispunerea decorului, se constată o evidentă tendinţă de restrângere a acestuia ca şi o realizare mai superficială, uneori chiar stângace şi neglijentă.

Deşi modeste, descoperirile de la Târgovişte, constituie un argument în plus în sprijinul filiaţiei directe a ceramicii medievale târzii, din cea timpurie de tip Dridu. Pe de altă parte, descoperirile de la Şcoala nr. 4, privind feudalismul timpuriu oferă câteva relaţii semnificative privind economia aşezării rurale, perioadă în care s-au cristalizat condiţiile care se vor materializa mai târziu prin constituirea oraşului medieval.

NOTE

1. *Săpăturile arheologice în cartierul Suseni au început în anul 1972, au fost reluate în 1979 şi continuate prin săpăturile din 1980, 1982-1983.*

2. L. Oancea-Musca, în *Arhiva Valachica*, 8, 1976, p. 55-73; L. Musca şi T.I. Musca, în *Valachica*, 12-13, 1980-1981, p. 101-116; *Idem*, p. 135-140.

3. A se vedea p. 8-11.

4. Similară celei de la Cetăţeni, cf. L. Chiţescu în *Cercetări Arheologice* 2, 1976, p. 178, fig. 15/3.

5. I. Barnea, în *Dinogeţia*, I, Buc., 1967, fig. 163/6.

6. R. Popa şi Gh. Baltag, în *SCIVA*, 31, 1980, 1, p. 47.

7. Th. Nägler, în *Studii şi Comunicări*, Sibiu, 14, 1969, p. 111-114.

8. N. Constantinescu, *Curtea de Argeş, 1200-1400. Asupra începuturilor Ţării Româneşti*, Ed. Acad., 1984, p. 117.

9. L. Chiţescu, *op. cit.*, p. 181; L. Chiţescu, S. Cristocea şi A. Sion, în *Materiale şi Cercetări Arheologice*, XVI, Buc., 1986, p. 278.

10. S. Baraschi, în SCIVA; 33, 1982, 2, p. 222 şi urm. şi nota 12.

11. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 123, fig. 52/4, 5; 53/5, 7, 8, 10; p. 126, fig. 54/2, 4, 14; p. 127, 55/1, 5, 13, 14.

12. L. Chiţescu, A. Sion şi S. Cristocea, în *Cercetări Arheologice*, VI, Buc., 1983, p. 68, fig. 11/1, 2; L. Chiţescu, *op. cit.*, p. 172, fig. 11/2, 4-9; p. 174, fig. 12/7; p. 175, 13/4, 7, 14, 15, 19-21.

13. Th. Nägler, *op. cit.*, p. 111, 114-115, pl. III/3, 9, 12, 20, 23.

14. R. Popa şi Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 46, fig. 7/a, d.

15. R. Popa, M. Zdroba, *Şantierul arheologic Cuhea. Un centru voievodal din veacul al XIV-lea*, Baia Mare, 1966, fig. 21/1-4, 28, 29.

16. A.D. Alexandrescu, I. Pop, M. Marcu, în *Materiale şi Cercetări Arheologice*, X, 1973, p. 231-258.

17. *Cercetări Arheologice*, IV, Buc., 1981, p. 148, fig. 3/4; 4/4-5.

18. M. Marcu, în *Dacia*, NS, XXVII, 1983, p. 131, fig. 3/14, 15, 17, 19, 22.

19. K. Horedt, în *Materiale*, II, 1956, p. 29, fig. 15/14, 20, 23.

20. A.D. Alexandrescu şi N. Constantinescu, în *Materiale*, VI, p. 676, fig. 8/3-5.

21. Gh. Bichir, în *Dacia*, NS, XIX, 1965, p. 425-429.

22. S. Baraschi, *op. cit.*, p. 225, fig. 3/3-5.

23. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 136, fig. 54/2, 4.

24. *Idem*, Coconi. Un sat din Câmpia Română din epoca lui Mircea cel Bătrân, *Ed. Acad., Buc.*, 1972, pl. XIV/1, 2, 5.

25. Materiale inedite aflate în colecţia Muzeului judeţean Dâmboviţa.

26. L. Musca şi T. Musca, *Locuire medievală de la Băleni-Dâmboviţa* (sec. XIV-XV), mss.

27. C. Scorpan, în *Dacia*, Nş, IX, 1965, fig. 4/17; E. Busuioc, *Ceramica de uz comun nesmălţuită din Moldova*, Ed. Acad., Buc., 1975, fig. 11, nr. 10.

28. M.D. Matei, în *SCIVA*, 29, 1978, 4, fig. 2/17; *Idem*, SCIVA, 27, 1976, 3, p. 373; E. Neamţu, V. Neamţu, S. Cheptea, *Oraşul medieval Baia...*, vol. II, Iaşi, 1984, fig. 56/26, 27.

29. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 433.

30. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 433.

31. P. Diaconu, S. Baraschi, *Păcuiul lui Soare*, II, *Aşezarea medievală, Ed. Acad., Buc.*, 1977, p. 204, pl. III/5, IV/5.

32. E. Busuioc, D. Vâlceanu, în *SCIVA*, 27, 1976, 4, p. 497, fig. 1/4.

33. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 437, fig. 7/1.

34. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, pl. IV/1, 5.

35. Materiale inedite aflate în colecţia Muzeului judeţean Dâmboviţa.

36. N. Constantinescu, *Coconi*, pl. XXIV,/8, XXVI/1, 5.

37. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, p. 53.

38. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 435.

39. D. Tudor, în *Materiale*, I, 1953, fig. 7/9.

40. M. Constiniu, Panait I. Panait, I.C. Panait, în *Cercetări arheologice în Bucureşti*, II, 1965, p. 215, fig. 114/7-9.

41. N. Constantinescu, în *SCIV*, 16, 1965, 4, p. 738, fig. 4.

42. *Idem*, Coconi, pl. XXX/5.

43. *Ibidem.*

44. I. Nestor şi colab., în *SCIV*, 1, 1950, 1, p. 95-103 *şi informaţii amabile de la A.D. Alexandrescu, căreia îi mulţumim şi pe această cale.*

45. E. Busuioc, D. Vâlceanu, *op. cit.*, fig. 3/9.

46. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, pl. VI/3, 6.

47. I. Barnea, *op. cit.*, fig. 163/6.

48. S. Dumitraşcu, în *Crisia*, VIII, Oradea, 1978, p. 19; E. Neamţu, V. Neamţu, S. Cheptea, *Oraşul medieval Baia*, Vol. I, Iaşi, 1980, p. 101-102, fig. 58/4.

49. N. Constantinescu, *op. cit.*, pl. XXX şi XXXI.
50. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, p. 97-98.
51. E. Busuioc, D. Vâlceanu, *op. cit.*
52. N. Constantinescu, *Curtea de Argeş...*, fig. 62/4.
53. R. Popa, Gh. Baltag, *op. cit.*, fig. 7/c.
54. N. Constantinescu, *op. cit.*, fig. 62/3.
55. *Idem*, *Coconi*, pl. XXXVII.
56. E. Busuioc, D. Vâlceanu, *op. cit.*, fig. 3/5.
57. S. Baraschi, în *SCIV*, 23, 1972, 4, p. 609-617, cu bibliografia.
58. N. Constantinescu, *Curtea de Argeş*, p. 124.
59. L. Chiţescu, în *Cercetări Arheologice*, 2, 1976, p. 181.
60. Th. Nägler, *op. cit.*
61. R. Popa, Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 47.
62. *Ibidem*.
63. N. Constantinescu, *Coconi*, pl. XV/6, XVI/1-3.
64. *Idem*, *Curtea de Argeş*, fig. 55/3; 52/1-2, 6.
65. *Idem*, SCIV, 15, 1964, 2, p. 234.
66. Informaţii R. Heitel, căruia îi mulţumim şi pe această cale.
67. M. Dumitrache, în Cercetări Arheologice, Buc., 1979, p. 182.
68. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, p. 60-61.
69. I. Barnea, *op. cit.*, p. 231, fig. 142/9; p. 233, 143/12.
70. P. Diaconu, D. Vâlceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină*, Buc., vol. I, 1972, p. 93, fig. 35/1.
71. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, p. 96.
72. E. Busuioc, D. Vâlceanu, *op. cit.*, fig. 8/11.
73. M. Davidescu, *Monumente medievale din Turnu Severin*, Buc., 1969, p. 31.
74. V. Antonova, în Izvestia-Şumen, V, 1972, pl. VII/7.
75. I. Nicolova, N. Anghelov, în IOMT, II, 1964, p. 23, fig. 8.
76. N. Constantinescu, *Curtea de Argeş*, fig. 59.
77. L. Chiţescu, *op. cit.*
78. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, pl. X/1, 5; pl. XVI/1.
79. v. supra n. 74.
80. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, fig. 55/5.
81. N. Constantinescu, *op. cit.*, fig. 61/2.
82. *Idem*, *Coconi*, fig. 60.

83. E. Busuioc, D. Vâlceanu, *op. cit.*

84. D.V. Rosetti, în *Materiale...*, VIII, 1961, p. 104.

85. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, pl. XII/3-4.

86. Decorul în reţea este cunoscut în sec. XI-XII la Dinogeţia, cf. I. Barnea, *op. cit.*, fig. 148/17; decorul din bandă în reţea arcuită mobilând un triunghi, sau simplă, este cunoscut la Păcuiul lui Soare în sec. XIII, cf. P. Diaconu, S. Baraschi, *op. cit.*, fig. 90/4, 7, fiind considerat un motiv local.

87. *Ibidem.*

88. E. Busuioc, D. Vâlceanu, *op. cit.*, p. 510-514.

89. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 140.

90. *Ibidem*, p. 122; S. Baraschi, *op. cit.*, p. 226-227.

Lista ilustraţiilor

– Pl.1. Planul şi profilul locuinţei 12. (sec. XIII-XIV).

– Pl.2. Locuinţa 12. Piese din os şi fier: 1 plăsea, 2-3 fier brut în curs de prelucrare.

– Pl.3. Locuinţa 12. Piese din fier: 1-4, cuie, piroane; 5 daltă; 6 lamă de cuţit.

– Pl.4. Locuinţa 12. Ceramică: 1, 4, 6 lucrată la roata înceată; 2-3, 5 lucrată la roata rapidă.

– Pl.5. Locuinţa 12. Ceramică: 2, 4, 5 lucrată la roata înceată; 1, 3, 6-7 lucrată la roată.

– Pl.6. Ceramică: 1-11 locuinţa 12; 1 lucrată la roata înceată, 2-11 lucrată la roata rapidă; 12-13 aflată în poziţie secundară, lucrată la roata rapidă.

– Pl.7. Locuinţa 12. Ceramică: 1-2 lucrată la roata rapidă, 3-4 lucrată la roata înceată.

– Pl.8. Ceramică: 1-2 lucrată la roata rapidă, locuinţa 12; 3 aflată în poziţie secundară, lucrată la roata rapidă.

– Pl.9. Ceramică: 3 aflată în poziţie secundară, lucrată la roata înceată; 2, 4-7 din nivelul ce suprapune locuinţa, lucrată la roată rapidă.

– Pl.10. Ceramică: 7 aflată în poziţie secundară; 1-4, 6, 8 din nivelul ce suprapune locuinţa, roata rapidă

NOUVELLES DONNÉES SUR LES HABITATIONS DE L'ÉPOQUE ANCIENNE FÉODALE DE TÂRGOVISTE

– Résumé –

Les fouilles éfectuées en 1983 à l'école no 4 de Târgovişte ont découvert aussi un établissement médieval ancien (no 12).

L'inventaire céramique, qui présente de nombreuses analogies sur tout le territoire roumain, a permi l'intégration de l'établissement à la fin du XIII-ème siècle et au début du XIX ème.

Tenant compte de la typologie du matériel céramique découvert dans l'établissement et aussi dans le sédiment, on a pu rélever les liaisons avec l'ancienne céramique de tipe Dridu (les siècles XI et XII); c'est la situation des variantes „a, b, c, e" des pots, ou des pots avec de l'anse, le rebord bref et arqué à l'intérieur, ou d'une petite amphore etc.

Si du point de vue technique une partie de la céramique s'approche plus des périodes du début du deuxième millénaire, sous le rapport morphologique et stilistique, la technique de la céramique enrégistrera une remarcable diversité concrétisée par des formes et des variantes bien connues au XIV-ème siècle. Il y a des variantes des pots comme „e, f, g, h, i", qui évoluerons aussi comme de nombreuses sous – variantes jusqu'au XV-ème siècle.

Les découvertes de Târgovişte offrent une preuve en outre à l'appui de la filiation directe de la céramique médievale tardive de l'ancienne de type Dridu.

LA LISTE DES ILLUSTRATIONS

Première planche. Le plan et le profil de l'habitation 12 (les XIII-ème et XIV-ème siècles).

Planche 2. L'habitation 12. Pièces en os et en fer: 1 manche, 2-3 fer brut en train d'usinage.

Planche 3. L'habitation 12. Pièces en fer: 1-4 cloux, gros cloux; 5 ciseau; 6 fer de couteau.

Planche 4. L'habitation 12. Céramique: 2, 4, 5 céramique travaillée à la roue du potier lente; 2-3, 5 céramique travaillée à la roue du potier rapide.

Planche 5. L'habitation 12. Céramique: 2, 4, 5 céramique travaillée à la roue du potier lente; 1, 3, 6-7 céramique travaillée à la roue du potier.

Planche 6. Céramique: 1-11, l'habitation 12; 1 céramique travaillée à la roue du poitier lente, 2-11 céramique travaillée à la roue du poitier rapide, 12-13 céramique trouvée en position secondaire, céramique travaillée à la roue du poitier rapide.

Planche 7. L'habitation 12. Céramique: 1-2 céramique travaillée à la roue du poitier rapide, 3-4 céramique travaillée à la roue du poitier lente.

Planche 8. Céramique: 1-2 céramique travaillée à la roue du poitier rapide, l'habitation 12; 3 céramique trouvée en position secondaire, céramique travaillée à la roue du poitier rapide.

Planche 9. Céramique: 3 céramique trouvée en position secondaire, travaillée à la roue du poitier lente; 2, 4-7 céramique travaillée à la roue du poitier rapide, trouvée au niveau qui superpose l'habitation.

Planche 10. Céramique: 7 céramique trouvée en position secondaire; 1-4, 6, 8 céramique travaillée à la roue du poitier rapide, trouvée au niveau qui superpose l'habitation.